

کتابی علیه اسلام داعشی

کتاب «اصول و پایه‌های جهاد از نگاه قرآن و سنت» را اخیراً نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی در بغداد منتشر کرده است. خبر را روابط عمومی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به ایسنا داده و افزوده این کتاب در واکنش به یکی از افکار غربی که به‌تازگی در میان جوانان عراقی در حال انتشار است تألیف شده. این تفکر که از طریق

رسانه‌های غربی و لائیک و فضای مجازی و کتاب‌های متعدد موجود در کتابخانه‌های عراق ترویج شده، دو مفهوم جهاد و تروریسم را به هم نزدیک کرده و لذا این مجموعه در راستای اهداف ترسیم‌شده لازم دید در پاسخ به این تفکر خطرناک، این کتاب را منتشر کند. حملات داعش و دیگر گروه‌های تروریستی به عراق و اشغال بخش

گفت‌وگو با مدیر اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه درباره دین، رسانه و کرونا

دین، پیروز چالش کرونا خواهد بود

آذر مهajer

ادبیات و هنر

آ: آیا دینداری بعد از شیوع ویروس کرونا دستخوش تغییر شده است؟ آیا رسانه توانسته جای خالی مناسک مذهبی را در روزهای شیوع این ویروس پر کند؟ رسانه‌های رسمی و اجتماعی در این دوره به چه کار دینداران و دینداری مردم جامعه آمده‌اند؟ این سؤالات و سؤالات دیگری از این دست به نگارش و انتشار کتابی انجامیده به نام «دین، رسانه، کرونا» که مجموعه مقالاتی است از صاحب‌نظران حوزه‌ی و اساتید ارتباطات. این مجموعه که در هر مقاله از منظر و زاویه‌ای متفاوت به رابطه و تأثیرپذیری دین و رسانه در روزگار کرونا پرداخته، برای اهالی رسانه و دانش‌آموختگان رشته‌های مرتبط با دین و ارتباطات کاربردی است و چه بسا برای پاسخگویی به کنجکاوی بسیاری از ما درباره رابطه دین و رسانه در عصر کرونا و بعد از

🔗 چه اهدافی سبب شد این مجموعه مقالات در اداره کل

پژوهش‌های اسلامی سازمان صداوسیما تدوین شود؟

از آنجا که قلمرو موضوعی مجموعه ما حوزه دین و رسانه است و کرونا یک پیشامد جهانی است که دغدغه جدی به دنبال داشته و سؤالات متعددی درباره دینداری و معنویت در تمام جهان ایجاد کرده، درصدد برآمدیم به برخی سؤالات درباره دینداری و معنویت در زمانه کرونا و کارکردهای رسانه در این موقعیت تازه، پاسخ بدهیم. مراکز مذهبی از جمله مساجد تقریباً تعطیل شده‌اند، آیین‌های مذهبی مانند گذشته برگزار نمی‌شوند و باید دید جایگاه رسانه در چنین شرایطی کجاست. دغدغه معنویت فقط در ایران نیست، بلکه در تمام جهان به این مساله توجه شده؛ چه متولیان کلیسا، چه مصلمان اجتماعی و افراد دغدغه‌مند به آینده معنویت در جهان می‌اندیشند. سؤال مهم این است که رسانه در این شرایط چه باید بکند؟ رسانه درباره تبعات این رخداد و نیز در قبال تغییر شکل مناسک دینی چه وظیفه‌ای دارد؟ مثلاً شبکه‌های سعودی و بحرین، مسجد الحرام را به‌صورت زنده نمایش می‌دهند در حالی که افراد کمی دارند عمره مفرده را به‌جا می‌آورند. شاید برای برخی جذاب باشد، اما احتمالاً اهالی رسانه نمایش این تصاویر را ناشی از کج‌سلیقگی و کم‌مشتری نشان دادن مناسک دینی بدانند.

همچنین در دوره شیوع ویروس کرونا مناسک جمعی شکل و مفهوم تازه‌ای پیدا کرده یا شبهات دینی و معنوی برای مردم ایجاد شده است. برخی درباره فلسفه بلاها و مصائب سؤال دارند و همیشه پاسخ دادن به این افراد ساده نیست. به نظر می‌رسد در تمامی این موارد رسانه نقش مهمی دارد، اما مهم است که نقشش را چطور ایفا می‌کند. در مجموعه مقالات دین، رسانه، کرونا سعی شده این موارد را بررسی و در صورت امکان راهکار ارائه کنیم. رسانه‌ها در این دوره باید به کسانی که مصیبت دیده‌اند، سرمایه و مال‌شان را از دست داده‌اند، کسانی که در تنگنا هستند، آگاهی بدهد. رسانه اگر مردم را آگاه نکند دوره کرونا از آنچه گمان می‌کنیم، پرخسارتر خواهد بود. از سوی دیگر شیوه اطلاع‌رسانی درباره همه‌گیری کرونا نیز اهمیت دارد و بحث اخلاق‌مداری رسانه‌ای به میان می‌آید. در این باره نشست‌ها و مقالات متعددی در مجموعه اداره کل پژوهش‌های اسلامی سازمان داشتیم و اطلاع‌رسانی را بویکرد اخلاق اسلامی را مورد بررسی قرار دادیم؛ این‌که بر اساس ارزش‌های اخلاقی باید چطور خبرهای آن را به تصویر کشید، آمار و اطلاعات به چه ترتیب به مخاطبان عرضه شود یا حتی بازتابی حاشیه‌های رویدادی مانند کرونا چقدر یا چگونه می‌تواند درست باشد. سؤالات متعددی در این زمینه هست که سعی کرده‌ایم به تمام آنها بپردازیم.

همه این دغدغه‌ها سبب شد، جلساتی با دکتر بشیر، استاد برجسته دانشگاه امام صادق (ع) داشته باشیم. ایشان از ایده گِردآوری پژوهش‌هایی در این زمینه استقبال کردند و با اهتمام جدی به آن پرداختند.

🔗 چه گروه‌هایی به عنوان مخاطب این کتاب در نظر گرفته شده‌اند؟

مخاطب این کتاب به‌جز پژوهشگران حوزه دین و رسانه، دست‌اندرکاران رسانه هستند. مدیر گروه، مدیر شبکه و مدیران مختلف و معاونان حوزه پیام از این کتاب بهره خواهند

درباره اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

پلی میان قلمرو دین و عرصه رسانه

🔗 اداره کل پژوهش‌های اسلامی سازمان صداوسیما، یک اداره کل ستادی سازمان است که به علت استفاده از ظرفیت پژوهشی فضلالی حوزوی و ایفای نقش حلقه اتصال میان رسانه‌ملی و حوزه‌های علمیه، موقعیت آن در شهر مقدس قم قرار گرفته و به علت استقلال حوزه علمیه خراسان در مشهد مقدس هم نمایندگی دارد. این مجموعه که این روزها بیست و ششمین سالگرد تأسیس خود را پشت سر می‌گذارد، دو ماموریت اساسی را دنبال می‌کند:

🔗 تولید محتوای دینی برای شبکه‌های صداوسیما

تاکنون بالغ بر ۱۰۰ عنوان کتاب و ۱۲۵۰ شماره نشریه در این اداره کل منتشر شده است. همچنین معرفی و تربیت کارشناسان دینی برای رسانه، تولید اثر، ساخت و گردآوری آثار مستندها و ایجاد بانک اطلاعاتی و ایجاد آرشیو فیلم و اسناد از جمله اقداماتی است که در این مجموعه انجام شده است. تاکنون بیش از ۱۳۲ هزار دقیقه راش از علما و مفاخر دینی از سراسر کشور و بالغ بر ۱۰۰ هزار سند و عکس منحصر به فرد

برد. این مجموعه مقالات به برنامه‌سازان کمک می‌کند که برداشت دقیق‌تری از شرایط موجود داشته باشند و الزامات برنامه‌سازی در چنین شرایطی را بشناسند و آنها را رعایت‌کند. یکی از کسانی که از این مجموعه مقالات بسیار استقبال کرده، دکتر علی‌عسکری، رئیس سازمان صدا و سیما هستند.

🔗 چه زمانی شروع به گردآوری این مجموعه کردید و چه زمانی منتشر شد؟

از اولین روزهای سال جاری که دیگر مطمئن شده بودیم، کرونا همان ناخوانده‌ای است که فعلاً تصمیم به رفتن ندارد، دست به کار شدیم و مذاکرات و طراحی کتاب آغاز شد. مردادماه دین، رسانه، کرونا منتشر شده و به‌صورت محدود در اختیار برنامه‌سازان قرار گرفته بود، اما محدودیت‌های کرونایی مانع شد که از این کتاب رونمایی کنیم.

🔗 تقریباً تمام نویسندگان این مجموعه مقالات از استادان رشته ارتباطات در دانشگاه‌های مهم کشور هستند. دست است؟

بله، همین‌طور است و البته در میان آنها اساتید حوزوی که نوعاً تحصیلات آکادمیک در حوزه ارتباطات و رسانه دارند هم حضور دارند.

🔗 این استادان مقالات را براساس موضوعات مورد نظر شما نوشتند یا براساس تخصص و پژوهش خودشان؟

تقریباً هر دو روش را در پیش گرفتیم. البته وقتی قدم اول را برداشتیم و طراحی اولیه را انجام می‌دادیم، برخی موضوعات را مشخص کردیم و در اختیار دکتر بشیر قرار دادیم. ایشان

موضوعات را مطالعه کردند و بعد از همفکری، گروهی از استادان حوزه و دانشگاه را تشکیل دادند که هرکدام بر اساس دانش و تخصصی که داشتند، موضوعی را به‌عهده گرفتند و دست به قلم بردند. مقالات نوشته و ارزیابی‌ای شد و در نهایت کتاب آماده شد.

🔗 هدف شما این بود که برنامه‌سازان از این کتاب به‌عنوان نوعی دستورالعمل برنامه‌سازی در دوره کرونا استفاده کنند و مفقادات و تبعات پیام‌های مربوط به کرونا را درک کنند؟

در به‌هم‌ریختگی‌های ایجاد شده در اثر شیوع ویروس کرونا که در ابتدا بسیار بیشتر بود و حالا تا اندازه‌ای مدیریت شده، باید به برنامه‌سازان کمک می‌کردیم که آگاه باشند به موازات درمان و پیشگیری و امور بهداشتی و درمانی، مقوله‌ای به نام معنویت هم هست که باید در زمانه شیوع ویروس کرونا مورد مراقبت قرار بگیرد. اگر ایمان مردم در این دوره تضعیف شود، در دوره پساکرونا با مسائل حادی روبه‌رو خواهیم شد و آمارها در آینده می‌توانند بسیار نگران‌کننده باشند. تقریباً در همه دنیا به این موضوع وقوف دارند که معنویت پیشگیری‌کننده و درمان‌کننده مشکلات است و این نکته باید که در رسانه نیز مورد توجه قرار می‌گرفت.

🔗 معتقدید اگر مراقبت‌های لازم صورت نگیرد، کرونا می‌تواند به دینداری جامعه لطمه بزند؟

طبیعی است که وقتی مراسم و مناسک مذهبی تعطیل شوند، ارتباط با منشأ هستی کم‌رنگ‌تر می‌شود. اما باید به دنبال راهکارهایی بود برای مراقبت از باورها و اعتقادات مردم جامعه. به‌عنوان نمونه می‌توان به بخش

دعای فرج قبل از خبر تلویزیون اشاره کرد که براساس پژوهش‌های ما تأثیرات قابل توجهی دارد. هستند کسانی که حتی علاقه‌ای به پیگیری خبر ندارند، اما برای شنیدن این دعا و تجربه حال خوب، قبل از خبر پای تلویزیون می‌نشینند. در روزگار کرونا که تعطیلی مناسک و مکان‌های عبادی مزید بر مشکلات و تنگناها شده، زمینه برای ایجاد خلأ معنوی فراهم است و باید برای بازگرداندن حال خوب به مردم و تقویت اتصال با مبدأ عالم قدم‌هایی برداشت. این روزها سیستم و نظامی که این وظیفه را به‌عهده داشت؛ یعنی نماز جمعه، هیات‌ها، حرم‌ها و نمازهای جماعت تعطیل هستند یا با کمترین ظرفیت برگزار می‌شوند، بنابراین باید مراقبت کرد؛ حتی اگر احتمالاً از دست رفتن باورهای دینی بسیار کم باشد.

🔗 رسانه می‌تواند جای خالی این سیستم را پر کند؟

این سؤال از جمله سؤالاتی است که در مجموعه مقالات دین، رسانه، کرونا به خوبی به آن اشاره شده است. واقعیت این است که رسانه تا جایی می‌تواند مناسک را بازتابی و خلاهای احتمالی را جبران کند. رسانه کارکرد خودش را دارد و نمی‌تواند جای مسجد را پر کند. هر کدام کارکردهای خودشان را دارند، چون مثلاً محیط عبادی و مکانی که به چشم می‌بیند بسیار متفاوت است با آنچه از لنز دوربین دیده

🔗 بانک اطلاعات و اسناد

در طول ۱۸ سال، تصاویر و اسناد زیاد و گاه منحصر به فرد در این مجموعه بایگانی شده است. اسناد دسته‌بندی و راش‌ها به صورت دیجیتال در بایگانی جای گرفته‌اند. دسترسی به این گنجینه بزرگ برای برنامه‌سازان شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی آزاد است و می‌توان از این مجموعه به تصاویر و اسنادی یافت که شاید دسترسی به آنها چندان ساده نباشد.

🔗 تحول و بهره‌وری

دکتر علی‌عسکری در توصیف دوره فعلی اداره کل پژوهش‌های سازمان صداوسیما از دو واژه تحول و بهره‌وری

گسترده‌ای از خاک این کشور توسط داعش به مدت چهار سال، آثار فکری و فرهنگی و مفاهیم خطرناکی در پی داشته که حتی در میان جوانان دانشگاهی رواج یافته است، ازجمله این‌که اسلام به تروریسم مشروعبیت می‌دهد و این تفکر خطرناک را با استناد به برخی از آیات قرآن و احادیث نبوی مطرح می‌کنند.

می‌شود. در تدوین این مجموعه مقالات هم اصل برای این بود که اهالی رسانه را به نقش و جایگاهی که دارند، توجه بدهیم و اهمیت شیوه عملکردشان را در دوره کرونا فراموش نکنیم. البته خطاب ما به نهادهای مذهبی این است که امروز رسانه تا حدی خلأ موجود را پر می‌کند، اما در دوران پساکرونا، نهادهای مذهبی با چالش‌های جدی روبه‌رو خواهند شد. ممکن است با ریزش اهالی هیات، مسجد و ... مواجه شویم. چرا؟ چون ممکن است برخی به ادای واجبات و مستحبات به صورت فردی یا همراه با رسانه عادت کنند. بدون تردید بازگشت به شرایط عادی بعد از دوران کرونا و ازسرگیری فعالیت تشکل‌های بزرگ دینی به صورت گذشته شاید به راحتی قابل نباشد. به‌نظم اینجااست که متوجه می‌شویم رهبر معظم انقلاب اسلامی چه دقتی دارند که مراسم دهه اول ماه محرم را تعطیل نکردند و ولو این‌که به‌تنهایی در حسینیه بنشینند، چون این سازوکار نیازمند مراقبت است.

🔗 برداشت شما درباره دینداری بعد از کرونا چیست؟ این بلا به ایمان مردم جهان خدشه وارد می‌کند یا با عبور از آن، جهان معنویت عمیق‌تری را تجربه خواهد کرد؟

بارها به این موضوع فکر کرده‌ام؛ به لحاظ شخصی و خانوادگی دغدغه مهمی برایم بوده به‌خصوص درباره فرزندانم و دانشجوینام و نسل‌های بعدی. باور بنده این است که در مجموع دینداری در دوره پساکرونا تقویت می‌شود. البته دارم به صورت کلان روایت می‌کنم نه مصداق‌های منطقه‌ای و قشری. معتقدم در همین مدتی که داریم با شیوع این ویروس و تبعات آن دست‌وپنجه نرم می‌کنیم، خیلی‌ها متوجه نقش و اهمیت معنویت و دین خواهند شد. این خیلی‌ها گستره بزرگی از دینداران و نیز معتقدان و باورمندان به معنویت را شامل می‌شود. چه کسی که شاید مناسک و شعار دین را بجای نمی‌آورد اما به اصل معنویت باور دارد، چه کسی که تهجد سحرگاهی را هم ترک نمی‌کند. باورم این است که هرکسی با هر میزان معنویتی که برای خودش تعریف کرده، در مسیر عبور از این بحران عمیق‌تر خواهد شد.

🔗 برچه اساسی به این برداشت رسیده‌اید؟

توجه به دین و مبدا عالم و واسطه‌های فیض در این دوره تقویت شده؛ درست است که برون‌دادهای رفتاری در قالب مناسک دینداری تعطیل یا نیمه‌تعطیل بوده اما معنویت در جان و روان انسان‌ها ریشه‌های عمیق‌تری دوانده است. سؤالات بیشتری ایجاد شده و انسان در جست‌وجوی پاسخ‌ها به معنویت بیشتری رسیده است. به گمان بنده ضمن همه نگرانی‌ها و مراقبت‌ها، معنویت برای مردم جهان و نیز مردم کشورمان در روزگار پساکرونا اهمیت بیشتری خواهد داشت به شرطی که رسانه‌ها به ماموریت و وظایف خود به‌درستی رفتار کنند.

🔗 در فصلنامه سیاحت غرب به همین مساله پرداخته‌اید؟

فصلنامه سیاحت غرب که از نشریات نامدار سازمان است و به صورت تخصصی غرب را از نگاه متفکران و صاحب‌نظران غربی نقد و بررسی می‌کند شماره ۱۶۴ خود را به کرونا و معنویت اختصاص داده و اتفاقات مهمی را که در همین رابطه در کشورهای غربی رخ داده و شاید از نظر رسانه‌های ما دور مانده باشد را بررسی کرده است.

🔗 این شماره از فصلنامه سیاحت غرب می‌تواند تکمیل‌کننده کتاب دین، رسانه، کرونا باشد؟

در این فصلنامه دین و معنویت خیلی مد نظر نبوده؛ بلکه غرب و کرونا را بیشتر مورد ارزیابی و بررسی قرار دادیم. مطالب این شماره بیشتر ناظر به رفتارشناسی غرب در مواجهه با شیوع ویروس کروناست. 🔗

استفاده کرده‌اند که اقدامات اساسی در نظم بخشیدن به فرآیند پژوهش و تولید و استفاده از همه ظرفیت‌های موجود منجر به تحول شده است. همان‌طور که اشاره شد شاهد رشد ۱۶۹درصدی میانگین همه‌فعالیت‌ها در مقایسه امسال با سال۱۳۹۵ هستیم در حالی‌که میانگین رشد بودجه عملیاتی این اداره کل در چهار سال اخیر۴/۱۳/۰ بوده و حکایت از بهره‌وری می‌کند.

برگزاری اولین همایش علمی پژوهشی اخلاق و رسانه، معارفی صداوسیما، تأسیس شورای فقهی رسانه و انجام ۹ پروژه فقهی با اولویت مسائل مبتلابه سازمان و تولید دو قالب بدیع پژوهش برنامه‌ای با عناوین سند مفهومی فیلم و سربال و سند تدبیر از جمله فعالیت‌های شاخص چهار سال اخیر است.

🔗 در دوره کرونا

با شیوع ویروس کرونا در جهان و بروز تبعات آن، اداره کل پژوهش‌های اسلامی سازمان صداوسیما به تأثیر کرونا بر دینداری و بر رسانه توجه کرده و تولیداتی در این زمینه برای حمایت علمی و پژوهشی از اهالی رسانه داشته که «دین، رسانه، کرونا» از آن جمله است. 🔗